

ЁШЛАР ЎРТАСИДА КАМБАҒАЛЛИКНИ КАМАЙТИРИШ ЧОРАЛАРИ

Бобаназарова Ж.Х.

Жиззах политехника институти

Аннотация. Мазкур мақолада ёшлар ўртасида камбағаллик, унинг салбий оқибатлари, ёшларнинг ижтимоий-иқтисодий имкониятларидан фойдаланиши бўйича таклиф ва тавсиялар берилган.

Таянч иборалар: камбағаллик даражаси, қашшоқлик, иш ўринлари, иш билан бандлик, норасмий меҳнат билан бандлик.

Кириш. Ўзбекистон Республикаси иқтисодий-ижтимоий ривожланишида камбағаллик даражаси аҳолининг турмуш тарзида ифодаланиб, ижтимоий масала сифатида деярли барча иқтисодий тизимларда намоён бўлади. Камбағаллик мамлакат иқтисодий ривожланишига салбий таъсир кўрсатган ҳолда меҳнат бозорида турғун рақобатсизлик ҳолатини келтириб чиқаради, иқтисодий ва ижтимоий тизимларнинг ўзаро мувозанатини бузади, шунингдек, аҳоли харид қобилиятининг пасайиши эвазига бозор умумий талабини ҳам камайтиради.

Олимларнинг фикрича “Камбағаллик юртимизда кўп йиллар “ёпиқ мавзу” бўлиб, авваллари бу категориянинг ўрнига юмшатиш қабилади “кам таъминланганлик” тушунчаси билан алмаштириб келинган эди. Бугун мамлакатимизда олиб борилаётган очиқ демократик сиёсат туфайли мазкур муаммонинг мавжудлиги, унинг ечими бўйича чуқур таҳлилларни амалга ошириш, уни пасайтириш ва келажақда бартараф этиш ҳақида юксак минбарларда ҳам очиқ-ойдин гапирилмоқда [1].

Камбағалликни камайтиришнинг асосий йўналишлари бўлган норасмий иш билан бандликни қисқартириш ва янги иш ўринларини ташкил этишни кўпайтириш ҳамда ёшларни замонавий мутахассисликлар ва касб-хунарларга тайёрлашни стратегик ёндашувлари бўйича амалий ва илмий тадқиқотлар ижтимоий йўналтирилган рақамли бозор иқтисодиёти талаблари асосида етарлича олиб борилмаганлиги ўрганилаётган тадқиқот мавзусининг долзарблигини белгилайди.

Ўзбекистон Республикаси Президенти “Камбағалликни камайтириш ойлик ёки нафақа миқдорини кўпайтириш, ёппасига кредит бериш, дегани эмас. Бунинг учун, энг аввало, аҳолини касбга ўқитиш, молиявий саводхонлигини ошириш, одамларда тадбиркорлик ҳиссини уйғотиш, инфратузилмани яхшилаш, фарзандларини ўқитиш, сифатли даволаниш, манзилли нафақа тўлаш тизимини жорий қилиш керак” [2] деб таъкидлаб ижтимоий гуруҳ ёки индивиднинг ҳаёт учун зарур бўлган энг кам эҳтиёжларини қондира олмаслигининг иқтисодий шароитини акс эттирувчи хусусият эканлигини яна бир бор кўрсатиб берди.

Тадқиқот методологияси. Камбағаллик кўрсаткичини аниқлаш, уни таҳлил қилишда эмпирик усуллар, илмий кузатув, сўров, эксперт баҳолаш усулидан фойдаланилган.

Тадқиқот натижалари. Мамлакатимиз аҳолисининг ярмидан кўпини ташкил этадиган ёшлар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш давлатимиз ва жамиятимиз марказида бўлиб келган. 2021 йилнинг 12-13 август кунлари Тошкентда “Ёшлар ҳуқуқлари бўйича Бутунжаҳон конференцияси”да Тошкент Ёшлар декларацияси қабул қилинди. Мазкур ҳужжатнинг “Ёшлар ва бандлик” номли қисмида бутун дунёда ёшларнинг ижтимоий ва иқтисодий имкониятлардан фойдаланиш, айниқса, пандемия шароитида иш билан таъминлаш масаласида чекланганини тан олган ҳолда, ёшларни иш билан таъминлаш бўйича Миллий ҳаракатлар режаларини қабул қилиш белгиланди.

“Ёшлар ўртасида камбағалликни камайтириш, уларни ўзини - ўзи банд қилишга рағбатлантиришда уларни қўллаб-қувватлашга қаратилган дастурлар, “Ёшлар дафтари” муҳим аҳамиятга эга бўлмоқда. Мазкур йилда “Ёшлар дафтари”га киритилган 430 минг нафар йигит-қизларнинг муаммоларини ҳал этиш учун 300 миллиард сўм маблағ йўналтирилди. Жумладан, “Темир дафтар”даги оилалар фарзандлари бўлган 2 мингдан зиёд талабанинг контракт пули тўлаб берилди.

Бу йилдан бошлаб иш берувчиларга уларнинг 25 ёшдан ошмаган ишчи-ҳодимлари учун ҳисобланган ижтимоий солиқ миқдорини бюджетдан тўлиқ қайтариб бериш тартиби жорий қилинди. Натижада жорий йилнинг иккинчи ярмида 170 миллиард сўм, келгуси йилда эса 500 миллиард сўм маблағ 240 минг нафар ёшни ишга қабул қилган тадбиркорлар ихтиёрида қолади [3].

Жаҳон мамлакатларида камбағаллик даражасини камайтириш учун турли моделлар қўлланилади, бу борадаги тажрибаларга қисқача тўхталиб ўтиш мақсадга мувофиқ. Жумладан, швед модели ишсизларни ўқитиш ва қайта тайёрлашга алоҳида эътибор қаратиб, тўлиқ бандлик ва даромадлар тенгсизлигини камайтириш дастурларидан кенг фойдаланади. Чехияда камбағал аҳолини моддий жиҳатдан қўллаб-қувватлаш учун маҳсулотлар ва пул кўринишидаги қўшимча кўмаклар нафақадан ташқари мунтазам бериб борилади.

АҚШда камбағалларга кўрсатилаётган ёрдам аҳолининг 15 фоизидан 20 фоизигача қисмини қамраб олувчи молиявий воситалар ишлайди. Озиқ-овқат талонлари, арзон уй-жой олиш дастурлари, қариялар учун тиббий ва ижтимоий ёрдам турлари, бола парваришлаш бўйича нафақалар ва бошқа турдаги қўллаб-қувватлаш турларини ўз ичига олади. Ёшлар учун эса касбий кўникмалари ва малакаларини ошириш учун махсус дастурлар ажратилади [4].

Хулоса ва таклифлар. Мамлакатимизда ёшлар ўртасида камбағалликни қисқартириш, турмуш даражасини ошириш учун:

- ҳудудларда меҳнатга лаёқатли ёшларнинг иш билан бандлик чора-тадбирларини амалга ошириш, ишсизлик даражаси юқори бўлган жойларда турли дастурларни амалга оширишга эришиш;

- фаол инвестиция сиёсатини ўтказиш ҳисобига янги корхоналар ва ишлаб чиқариш қувватларини ишга тушириш, миллий “рақамли иқтисодиёт”ни шакллантириш, микрокластер тизимини ривожлантириш, тадбиркорликни ҳар тарафлама рағбатлантириш ва қўллаб-қувватлаш орқали барқарор, самарали, меҳнатга муносиб ҳақ тўланадиган иш жойлари ташкил этишни кўпайтиришга эришиш;

- рақамли иқтисодиёт шароитида иш билан бандлик даражасини ошириш, меҳнат бозорини барқарорлаштиришга эришиш учун ишга жойлашишга муҳтож шахсларга касбий тайёргарлик, қайта тайёрлаш ва малака ошириш тизимини кенгайтириш.

- тирикчилик воситаларидан маҳрумлик, тенгсизлик, маданий, эксплуатация кўринишидаги ҳамда таркибий камбағалликка қарши курашиш борасида кишиларнинг иқтисодий тафаккури ва иқтисодий тарбиясини ўзгартиришга эришиш.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Мустафакулов Ш., Муродуллаев Н., Хамидов Р. Ўзбекистонда камбағалликни аниқлаш ва қисқартириш давлат сиёсати даражасида. *“Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar” Ilmiy elektron jurnali. 1/2020 (№ 00045)*

2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 24 январдаги Олий Мажлисга Мурожаатномаси. *“Халқ сўзи” газетаси. 2020 йил 25 январь, № 19 (7521)*

3. Янги Ўзбекистон демократик ўзгаришлар, кенг имкониятлар ва амалий ишлар мамлакатига айланмоқда. Ўзбекистон Республикаси Президентининг *“Янги Ўзбекистон” газетаси* бош муҳаррири саволларига жавоблари. *Янги Ўзбекистон газетаси. № 165, 2021 йил 17 август.*

4. www.worldbank.org.